

(θάνατος). Ὁ μέγας Θουκυδίδης ἐγκαταλείπει συνειδητῶς τὴν μυθικὴν ἢ μεταφυσικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἱστορίας : ἱστορία, κατ' αὐτόν, εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καλοῦ ἢ κακοῦ ἀνθρωπίνου σχεδιασμοῦ (λ.χ. Περικλῆς). Συγχρόνως ὁμοίως ὁ Θουκυδίδης προχωρεῖ περαιτέρω μὲ τὴν ἐρώτησιν : διατί οἱ ἄνθρωποι κατανοοῦν εἰς στενὰ ὄρια σχεδιασμοῦ καὶ προοπτικῶν ; Ὁ ἰδιότυπος κανὼν, τὸν ὁποῖον ὁ Θουκυδίδης ἀφίνει νὰ διατυπωθῇ εἰς τὸ ἔργον του, εἶναι : «Wer Erfolg hat, überschätzt seine Möglichkeiten und wird blind gegenüber den Realitäten» (192). Ἐπομένως, ἐφόσον οἱ ἄνθρωποι εἶναι καὶ παραμένουν ἔτσι, θὰ συμβαίῃ τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Τὰ ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν, πόσον ἔξω τοῦ ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ εὐρίσκεται ὁ Ἐξελικτὴς εἰς τὸ δρᾶμα «Ἐξαγωγή».

Εἰς τὸ ἐπίμετρον τοῦ βιβλίου περιέχονται σκέψεις, ἐρμηνεῖαι καὶ παρατηρήσεις κριτικῆς φύσεως εἰς τὸ κείμενον τοῦ παύρου τῆς Φλωρεντίας, ποῦ περιέχει τοὺς «Μυρμιδόνες» τοῦ Αἰσχύλου. Τὸ κείμενον, μὲ τὸ πλούσιον κριτικὸν ὑπόμνημα, εἶναι ἐν τμήμα αὐστηρᾶς φιλολογικῆς κριτικῆς μέσα εἰς τὸ ὅλον ἔργον. Ὁ αὐστηρὸς φιλόλογος καὶ ἐκδότης ἐμφανίζεται τώρα πλήρως ἐνώπιόν μας. Ἐν συνοπτικὸν καὶ ὠραῖον κεφάλαιον περὶ τῆς «Μηδείας» τοῦ Νεόφρονος κατακλείει τὸ ἔργον τοῦ S n e l l. Ὁ μονόλογος τῆς Μηδείας μὲ τὴν προσφώνησιν πρὸς τὸν «θυμὸν» (ἀπ. 2 : «εἶεν τί δράσεις θυμέ ;» κτλ.) ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν σημεῖον τῆς ἐρμηνείας. Μία σύγκρισις βεβαίως μὲ τὸν Ὅμηρον (πβ. υ 18 : «τέτλαθι δὴ κραδίη») καὶ τὸν Ἀρχίλοχον (πβ. ἀπ. 67α D.) καθίσταται ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαῖα.

Ὁ ἀναγνώστης μὲ εὐγνωμοσύνην, εὐρισκόμενος εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, σκέπτεται, ὅτι πλεῖστα ἔμαθε, πολλὰ εἶδε μὲ νέον βλέμμα, ἀρκετὰ ἐνεθυμήθη καὶ συνεχῶς εἶχε τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ὑπευθυνότητος.

A. Δ. ΣΚΙΑΔΑΣ

Ἐντεταλμένος ὑφηγητῆς Πανεπιστημίου

* * *

HANS DILLER, *Kleine Schriften zur antiken Literatur* (Herausg. v. H.-J. Newiger und H. Seyffert). München 1971 (Verlag C. H. Beck). Σελ. VII+646.

Ὁ ἐξαίρετος τόμος, ὁ πρὸς μὲν μικροτέρας μελέτας τοῦ καθηγητοῦ H. Diller, ἀναφερομένης εἰς τὴν ἀρχαίαν Γραμματείαν, ἐξεδόθη ὑπὸ δύο μαθητῶν τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 65ης ἐπετελείου τῶν γενεθλίων αὐτοῦ ¹.

1) Συγχρόνως ἐκυκλοφορήθη ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου De Gruyter ἐν Βερολίῳ ἄλλος μέγας τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον : «Kleine Schriften zur antiken Medizin». Ὅσοι γνωρίζουν —καὶ τὸ γνωρίζουν ὅλοι οἱ φιλόλογοι—, τί προσέφεραν αἱ ἐργασίαι τοῦ H. Diller εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας ἰατρικῆς, κατανοοῦν τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀναγκαιότητα ἐκδόσεως ἐιδικοῦ τόμου, περιέχοντος τὰς ἐργασίας αὐτάς.

‘Ο τόμος, τὸν ὁποῖον μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν παρουσιάζομεν σήμερον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, εἶναι ἀπόκτημα ἔχι μόνον διὰ τοὺς εἰδικούς φιλολόγους, ἀλλὰ καὶ δι’ ὅλους, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν λογοτεχνικὴν καὶ φιλοσοφικὴν παραγωγὴν τῆς ἀρχαιότητος. Διὰ τοὺς φιλολόγους ὅλου τοῦ κόσμου ὁ H. Diller, τακτικὸς καθηγητῆς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ ὀνομαστὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Κιέλου (Kiel, Γερμανία), εἶναι ὁ σοφὸς ἐρευνητῆς, ὁ εὐαίσθητος ἐρμηνευτῆς, ὁ ἀκαταπόνητος ἐπιστήμων, ὁ σεμνὸς ἀνθρωπιστῆς. Διὰ τὸν γράφοντα ὁ H. Diller εἶναι ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη (ἔχι μικρόν) : ὁ διδάσκαλος. Μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ μαθητοῦ καὶ τὴν συνέπειαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ φιλολόγου, σπεύδω ἀπ’ ἀρχῆς ἤδη νὰ χαρακτηρίσω τὸν τόμον αὐτὸν ἀπλῶς ὡς «μεγάλην προσφορὰν» εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην. ‘Ο φιλόλογος ἔχει τώρα συγκεντρωμένον ἐνώπιόν του μέγα μέρος τοῦ φιλολογικοῦ μόχθου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἐπὶ δεκαετίας ὑπηρέτησε μὲ σεμνότητα καὶ συνέπειαν τὴν ἐπιστήμην. Τὰς ἐργασίας τοῦ Diller εὕρισκεν τώρα ὁ φιλόλογος ἀνέτως, συγχρόνως ὅμως ἔχει καὶ ἐν πρόσθετον κέρδος· ξεναγεῖται διττῶς : εἰς τὴν φιλολογικὴν μέθοδον καὶ δραστηριότητα τοῦ συγγραφέως καὶ εἰς τὴν ἐκτεταμένην καὶ δύσβατον περιοχὴν τῆς ἀρχαιότητος.

Εἰς τὸν ὀγκῶδη τόμον περιλαμβάνονται ἐργασίαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λογοτεχνικὴν καὶ ἄλλην πνευματικὴν παραγωγὴν τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τοῦ ‘Ομήρου μέχρι τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ.—ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν. ‘Η ἰδιαιτερότης τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αὗται δὲν καθορίζονται ἀπὸ συγκεκριμένην καὶ περιορισμένην ἀφετηρίαν. ‘Ο συγγραφεὺς κινεῖται εἰς ποικίλους τομεῖς ἐρεύνης : γλωσσικούς, γραμματολογικούς, φιλοσοφικούς, αἰσθητικούς. Ἐξετάζει προβλήματα θεματολογικὰ καὶ γραμματολογικὰ καὶ παραλλήλως προβλήματα αὐστηρᾶς φιλολογικῆς κριτικῆς. ‘Η φιλολογικὴ ἐρευνητικὴ δραστηριότης τοῦ H. Diller κινεῖται συνεχῶς μεταξύ δύο βασικῶν πόλων : τῶν μορφῶν σκέψεως, συλλήψεως, στοχασμοῦ καὶ τῶν μορφῶν δράσεως καὶ βίου. Ἔτσι συνάπτεται εἰς μίαν θαυμαστὴν ἐνότητα (καὶ ἐν τῇ ἐρεύνη) ἡ γνωστὴ διττότης, ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν οὐσίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἣτις ἐκφράζεται κυρίως εἰς τὴν σύναψιν δύο βασικῶν ἐνοιῶν : λόγου καὶ πράξεως (πβ. τὸ γνωστὸν ὀμηρικόν : *λόγων ῥήτηρ—ἔργων πρηκτῆρ*) καὶ ἡ ὁποία εὑρε τὴν ὑψίστην πραγματάωσιν τῆς εἰς τὴν ἀττικὴν τραγωδίαν.

Τὸ βάρος τῶν ἐργασιῶν πίπτει εἰς τὴν καλουμένην ἀρχαίικην λογοτεχνίαν, εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ποιητὰς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. καὶ κυρίως εἰς τὴν ἀττικὴν τραγωδίαν, ὅπου ἡ ἀνθρωπίνη δρᾶσις καὶ ἡ ποιητικὴ τῆς μετουσίωσις ἀντιμετωπίζονται καὶ ἐρμηνεύονται ἀπὸ τὸν Diller κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν.

Αἱ βιβλιοκρισίαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν συμπεριληφθῆ εἰς τὸν τόμον, δευκνύουν ἀπὸ ἄλλης σκοπιᾶς τὸ κριτικὸν πνεῦμα, τὴν φιλολογικὴν αἰσθησιν καὶ τὴν δημιουργικὴν κριτικὴν τοῦ προσεκτικοῦ, κατατοπισμένου καὶ ὑπευθύνου φιλολόγου. Ἐδῶ ὁ Diller δὲν εἶναι βεβαίως ὁ πρωταρχικὸς δημιουργός, ἀλλ’ ὁ δημιουργῶν κριτικός, ὁ ὁποῖος, θέτων τὴν δημιουργίαν τῶν ἄλλων ὑπὸ καλόπιστον καὶ αὐστηρὸν

ἐλεγχον, συμπροβληματίζεται, ἐπανατοποθετεῖ τὰ προβλήματα εἰς τὴν βᾶσιν των καὶ ἀνοίγει ἓνα ἰδιότυπον διάλογον μὲ τοὺς ὁμοτέχους του.

Ὁ τόμος, ὠραιότατα ἐκτυπωμένος καὶ μὲ πολλὴν φροντίδα συντεθειμένος, χωρίζεται εἰς ἐπὶ μέρους τμήματα βάσει συγκεκριμένων ἐσωτερικῶν κριτηρίων. Τὰ τμήματα αὐτὰ φέρουν τοὺς κάτωθι ἐνδεικτικούς τίτλους :

- I. Zur frühen griechischen Literatur (ἔργασια ἀναφερόμενα εἰς τὴν πρώιμον ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν).
- II. Zur griechischen Philosophie (ἔργασια ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν).
- III. Zur griechischen Tragödie (ἔργασια ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν τραγωδίαν).
- IV. Zur griechischen Geschichtsschreibung (εἰς τὴν ἑλλην. ἱστοριογραφίαν).
- V. Zur lateinischen Literatur (εἰς τὴν λατινικὴν λογοτεχνίαν).
- VI. Varia (ποικίλα).

Τὰς σελ. 625—633 καλύπτει ὁ κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ H. Diller ἀπὸ τοῦ ἔτους 1932 μέχρι τοῦ 1970. Ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἐνταῦθα τὴν εὐχέρειαν, νὰ διαπιστώσῃ—καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς τίτλους—τὴν ποικίλην καὶ εὐρυτάτην δραστηριότητα τοῦ ἐρευνητοῦ, ὁ ὁποῖος κινεῖται μὲ ἄνεσιν εἰς τόσον ἐκτεταμένην χρονικῶς περιοχὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Ἐνας ἐπίλογος τῶν ἐκδοτῶν (σελ. 635—637) καὶ ἐκτενεῖς πίνακες ὀνομάτων, πραγμάτων καὶ (ἑλληνικῶν) λέξεων (σελ. 639—646) κατακλείουν τὸν τόμον.

* * *

Δὲν εἶναι πρόθεσις τοῦ γράφοντος νὰ ἀξιολογήσῃ κριτικῶς τὰς ἐργασίας τοῦ καθηγητοῦ Diller, ποὺ περιέχονται εἰς τὸν τόμον, διότι αὐταὶ ἔχουν ἤδη κριθῆ, καταξιωθῆ καὶ ἀξιολογηθῆ καταλλήλως καὶ ἰκανῶς ποικιλοτρόπως (βιβλιοκρισίαι, παραπομπαί, ἀναφοραί, ἀξιολογήσεις, μνεῖαι κτλ.) εἰς τὴν διεθνή φιλολογικὴν ἐπιστήμην. Κατὰ τὴν παρουσίαν ὅμως αὐτῆν τοῦ βιβλίου θεωρῶ ὑποχρέωσίν μου νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς ὁμοτέχνους μερικὸς γνωστούς τίτλους : Ἡ μελέτη «Hera und Athena im achten Buch der Ilias» (δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ περιοδ. Hermes 93, 1965, 137—147) διασαφεῖ ἄριστα πολλὰ προβλήματα τοῦ Θ τῆς Ἰλιάδος, ποὺ ἀπετέλεσε πάντοτε μίαν ἰδιαίτεραν προβληματικὴν περίπτωσιν εἰς τὴν ὁμηρικὴν φιλολογικὴν κριτικὴν. Αἱ ἐκφρασεῖσαι πολλάκις ἀμφιβολίαι, ἂν ἡ ραψωδία αὕτη εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ ἔπους τῆς Ἰλιάδος, εἶναι γνωσταὶ εἰς τοὺς φιλολόγους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Hermann, τοῦ Lachmann καὶ τοῦ Kayser ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη προσεπάθει νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν τοῦ Θ ἐντὸς τοῦ ὅλου ἔπους, σαφῆς δὲ ἦτο ἡ τάσις (ιδίως κατὰ τὰ πᾶσι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος) χαρακτηρισμοῦ τῆς ραψωδίας ὡς μεταγενεστέρου τμήματος. Ἐτονίζετο δέ, ὅτι κυρία ἀποστολὴ τῆς «παρεμβλήτου» αὐτῆς ραψωδίας ἦτο νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ I (ἐπ' αὐτοῦ βλ. τὰς σχετικὰς ἐργασίας τῶν Wilamowitz καὶ P. Von der Mühl). Ὁ Diller ἐντὸς τοῦ συνόλου τῶν ποικίλων αὐτῶν προβλημάτων ἐξετάζει εὐρύτερον ὄχι τῶ-

σον τὴν θέσιν τοῦ Θ (ὡς συνόλου) ἐντὸς τῆς Ἰλιάδος (ὡς συνόλου), ἀλλὰ κυρίως τὸ πρόβλημα «ob «das» Θ in diesem Sinn als eine Einheit zu behandeln ist oder ob aus ihm nicht jedenfalls eine Szene ausgesondert werden muß, die zum Rest des Buches und auch zu vergleichbaren Partien in der übrigen *Ilias* in einem besonderen Verhältnis steht» (σελ. 4). Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ βεβαίως τὴν ἐπέμβασις τῶν θεαινῶν Ἡρας καὶ Ἀθηνᾶς εἰς τὴν μάχην πρὸς βοήθειαν τῶν πιεζομένων Ἀχαιῶν. Ἡ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος καὶ ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις τοῦ προβλήματος δεικνύουν τὴν φιλολογικὴν δεινότητα τοῦ ἀνδρός.

Δύο πασίγνωστοι μελέται περὶ Ἡσιόδου¹ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν δεύτερον μέγαν ἐπικὸν ποιητὴν. Ἡ ὥραϊα ἐρμηνευτικὴ μελέτη : «Möglichkeiten subjektiver Aussage in der frühen griechischen Lyrik (σελ. 64—72) εἶναι ἡ ὁμιλία τοῦ Diller κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα ὑπὸ τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν τὸ ἔτος 1963 (βλ. Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλ. Σχ. Παν. Ἀθηνῶν 1962/63, σελ. 558—566).

Αἱ ἔρευναι τοῦ Diller εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἀναφέρονται εἰς ἐννοίας λεπτάς καὶ δυσδιακρίτους (φύσις, κόσμος κτλ.) καὶ εἰς στοχαστάς, ὡς ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Διογένης ὁ ἐξ Ἀπολλωνίας, ὁ Πλάτων.

Διὰ τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας τραγωδίας εἶναι περιττὰ τὰ σχόλια. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Diller εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἔχουν καταστῆ κλασσικαί. Ὁ Σοφοκλῆς² καὶ ὁ Εὐριπίδης κυριαρχοῦν. Θέματα βασικὰ καὶ τεράστια—ὡς λ. χ. θεία καὶ ἀνθρωπινὴ γνῶσις παρὰ Σοφοκλεῖ, αὐτοσυνειδησία τῶν τραγικῶν προσώπων τοῦ Σοφοκλέους, προσδοκία, ἀπογοήτευσις καὶ ἐκπλήρωσις εἰς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν—ἀντιμετωπίζονται μὲ γνῶσιν καὶ εὐαισθησίαν.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἱστοριογραφίας κατέχουν, βεβαίως, τὴν πρώτην θέσιν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης. Ἡ ἔρευνα περὶ τῆς ἀντιθέσεως : «Ἕλληνες—Βάρβαροι» κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν περσικῶν πολέμων (σελ. 419—450) ἔχει δημοσιευθῆ ἤδη εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συζητήσεων τῆς Fondation Hardt (Entretiens 8, 1962, 38—82), ἡ δὲ μελέτη περὶ τῆς ἐννοίας «ἐλευθερία» παρὰ Θουκυδίδη (σελ. 464—481) εἰς τὸ περιοδικὸν «Gymnasium» 69, 1962, 189—204)³.

Ἐκ τῆς λατινικῆς φιλολογίας μνημονεύω τὰς ἐρεῖνας περὶ τῶν προοιμίων τοῦ Λουκρητίου, τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὄβιδίου, περὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Μινουκίου Φήλικος. Αἱ ἐργασίαι αὗται δεικνύουν σαφέστατα, ὅτι ὁ συγγραφεὺς

1) Ἡ πρώτη : Hesiod und die Anfänge der griechischen Philosophie (δημ. εἰς Ant. u. Abendland 2, 1964, 140—151=ἐνταῦθα : 19—34), ἡ δευτέρα : Die dichterische Form von Hesiods Erga (δημ. εἰς Abh. d. Akad. d. Wiss. u. d. Lit. Mainz, Geistes—u. Sozialwiss. Kl. 1962, 31 κ.ε.=ἐνταῦθα : 35—63).

2) Ὑπερθυμίζομεν ἐνταῦθα τὸν τόμον «Sophokles», τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ H. Diller εἰς τὴν σειρὰν «Wege der Forschung» (Darmstadt 1967).

3) Ἡ μελέτη αὕτη ἔχει περιληφθῆ εἰς τὸν τόμον «Thukydides» (Wege der Forschung 98, Darmstadt 1968), τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ H. Hertel.

κινεῖται ἐξ ἴσου ἄνετα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λατινικῆς γραμματείας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν.

Ἡ ὥραία συνήθεια κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, νὰ ἐκδίδωνται εἰς τόμους μικρότεραι φιλολογικαὶ ἐργασίαι μεγάλων ἐρευνητῶν (ὡς λ. χ. ἔγινε διὰ τὸν S n e l l, τὸν L e s k y, τὸν P f e i f f e r κ. ἄ.), ἐκκινεῖ πάντοτε ἀπὸ ἓν συγκεκριμένον γεγονός—συνήθως μίαν ἐπέτειον. Ἡ ἔκδοσις κατ' οὐσίαν εἶναι ἔκφρασις τιμῆς πρὸς τὸν συγγραφέα. Συγχρόνως ὁμως εἶναι καὶ προσφορά πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τοὺς ὁμοτέχνους. Ἔτσι ἡ προσφορά τιμῆς καθαγιάζεται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἡ προσφορά πρὸς τὴν ἐπιστήμην πραγματώνεται ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ τιμωμένου. Εἰς τὸν παρόντα τόμον συνάπτονται ἀμφοτέρα ἀπολύτως καὶ ἄρμονικῶς.

Α. Δ. ΣΚΙΑΔΑΣ

Ἐντεταλμένος ὑφηγητῆς Πανεπιστημίου

* *

DETLEV FEHLING : **Die Quellenangaben bei Herodot. Studien zur Erzählkunst Herodots.** Walter de Gruyter. Berlin. New York 1971 (=Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte. 9), σσ. XII+198, Ganzleinen DM 42.

Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας μοχθεῖ ὁ συγγραφεὺς, ὅπως ἐναργῶς διασαφήσῃ τὸ ζήτημα τῆς δηλώσεως τῶν πηγῶν παρ' Ἡροδότῳ. Ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας παρέχει ἡμῖν πολλάκις πηγὰς, εἰς ὧν τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ εὐκόλον εἶναι, ὅπως παράσχη τις ἀνεπιφύλακτον πίστιν. Εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ διηγήσεις ἀποδιδόμενας ξένους τε καὶ ἄλλοδαποῖς, αἵτινες ὁμως ἐκ πρώτης ὄψεως προδίδουσιν, ὅτι εἶναι προϊόντα ἑλληνικοῦ λογισμοῦ καὶ δὴ καὶ εἰδικώτερον τοῦ πνεύματος τῆς ἰωνικῆς ἱστοριογραφίας. Δυσκολίαν εὐρίσκει τις παρ' Ἡροδότῳ κατὰ τὴν διασάφισιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦδε κυρίως τοῦ πράγματος, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἱστορικὸς συχνάκις παρέχει ἡμῖν διηγήσεις συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου ὡς ἀνηκούσας εἰς τόπους ἀπομεμακρυσμένους ἀλλήλων διηγήσεις τις ἀνήκουσα εἰς τόπον τινὰ βεβαιοῦται μετ' ἀκριβείας καὶ ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ ἢ ἀκεραία ἢ ὑπὸ τινα μεταποίησιν καὶ παραλλαγῇ. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ δύσκολος εἶναι ἡ διάγνωσις τῶν διαφορῶν τοπικῶν παραλλαγῶν ὁ συγγρ. σπουδαίως συμβάλλει εἰς τὴν διευκρίνησιν τοῦ προβλήματος τούτου. Ὁ Ἡρόδοτος εἶχε πιθανώτατα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Ἑκαταῖον, ὁμως πλεῖστοι εἰδήσεις αὐτοῦ εἶναι προϊόντα προφορικῶν διηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ συγγρ. εὐρεῖαν περιγραφὴν τῶν οἰκείων μέχρι τοῦδε ἱστορικῶν καὶ γραμματολογικῶν πορισμάτων διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἅμα πλουσίας βιβλιογραφίας.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ σ. τεκμήρια πλασματικῶν ἐπινοήσεων τοῦ Ἡροδότου ἐν ὠρισμένοις χωρίοις τῆς ἱστορίας αὐτοῦ.